Κριτικά σχόλια στο βιβλίο του κ. Γεωργίου Βυθούλκα: «Μαρτυρία για την Ομοιοπαθητική Ιατρική και τη σχέση της με την Ορθοδοξία» (Κωνσταντίνος Γ. Καρακατσάνης, τ. Καθηγ. Πυρηνικής Ιατρικής της Ιατρικής Σχολής του Α.Π.Θ.)

Date : 27 Ιουλίου, 2017

Γενικά σχόλια

Στό προσφάτως ἐκδοθέν βιβλίο του μέ τίτλο «Μαρτυρία γιά τήν Ὁμοιοπαθητική Ἰατρική καί τή σχέση της μέ τήν Ὀρθοδοξία» ***ὁ κ. Γεώργιος Βυθούλκας*** (ΓΒ, στό ἑξῆς) ***ἰσχυρίζεται ὅτι:***

1. ***Α.*** *«Ἡ Ὁμοιοπαθητική εἶναι μία καθαρά Ἰατρική ἐπιστήμη» (σελ.1) .*

Ὅπως, ὅμως, ἀποδεικνύεται στή συνέχεια, οἱ βασικές ἀρχές ἐπί τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ Ὁμοιοπαθητική (ΟΠ, στό ἑξῆς) ἀντιβαίνουν σέ βασικές ἀρχές καί νόμους τῆς ἐπιστήμης -ἰδιαίτερα τῆς Φυσικῆς καί τῆς Χημείας-, ὅπως ἀποδεικνύεται καί ἀπό τά ἀκόλουθα παραδείγματα:

1. Τά πλεῖστα ὁμοιοπαθητικά φάρμακα (οπφ, στό ἑξῆς) στίς ἀραιώσεις στίς ὁποῖες *συνήθως* δίνονται ***δέν περιέχουν οὔτε ἕνα μόριο τῆς οὐσίας (ἰατρικῆς ὕλης), ἡ ὁποία ὑπῆρχε στό ἀρχικό («μητρικό») διάλυμα ἤ ἐναιώρημα. Ἑπομένως***, ἐφόσον τό χορηγούμενο «οπφ» περιέχει μόνον τό διαλυτικό μέσον καί καθόλου ἀρχική οὐσία, ***δέν εἶναι δυνατόν νά ἔχη αὐτό ὁποιαδήποτε χημική δράση οὔτε ὁποιαδήποτε θεραπευτική ἰδιότητα.*** Παρά ταῦτα, παρά πᾶσαν ἔννοιαν ἐπιστημονικῆς λογικῆς καί ἐμπειρίας, οἱ ὁμοιοπαθητικοί ἰσχυρίζονται ὅτι τά «οπφ» ἔχουν θεραπευτικά ἀποτελέσματα καί μάλιστα τόσον ἐμφανέστερα ὅσον μεγαλύτερη εἶναι ἡ ἀραίωση!
2. ***Ἰσχυρίζονται οἱ ὁμοιοπαθητικοί ὅτι μέ τή «δυναμοποίηση»*** (ἀραίωση καί κρούση τοῦ διαλύματος -τό ὁποῖο *συνήθως* δέν περιέχει οὔτε ἕνα μόριο τῆς προστεθείσης οὐσίας (ἰατρικῆς ὕλης)- ἐπί σκληρῆς ἐλαστικῆς ἐπιφάνειας ἤ μέ τή διαδοχική τριβή τῶν μή διαλυομένων οὐσιῶν) ***«ἐκπνευματίζεται» ἡ ὕλη καί ἀναδεικνύεται ἡ «πνευματοειδής» φύση (πεμπτουσία) τοῦ φαρμάκου***. Γράφει πρό ἐτῶν ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος: «Στήν Ομοιοπαθητική γινόμαστε μάρτυρες της εκπληκτικής ίασης που μπορεί να

επιφέρει η δυναμοποιημένη θεραπεία. Με αυτό το σκεπτικό οδηγούμαστε σε κάτι που έγραψε αιώνες πριν ο φημισμένος θεραπευτής Παράκελσος: Η Quitessence (πεμπτουσία) είναι αυτό που βγαίνει από μία ουσία ...και εξαγνισμένη στον υπέρτατο βαθμό αποκτά ασυνήθιστες δυνάμεις και έχει την ικανότητα να καθαρίζει το σώμα»[1]. ***Οἱ θεωρήσεις αὐτές εὑρίσκονται ἐκτός πάσης ἐπιστημονικῆς λογικῆς καί παραπέμπουν εὐθέως σέ γνῶμες τῶν ἀλχημιστῶν καί σέ γραπτά τοῦ Ἑρμῆ τοῦ Τρισμέγιστου[2]. Ἡ ἴδια ἄλλωστε ἄποψη, περί «ἐκπνευματισμοῦ τῆς ὕλης» διατυπώνεται σαφῶς στούς ἀφορισμούς 269, σχόλιο β καί 270 στό ΟΡΓΑΝΟΝ[3] τοῦ Hahnemann***.

3. ***Προκειμένου νά αἰτιολογήσουν οἱ ὁμοιοπαθητικοί τήν χρησιμοποιούμενη ἀπό αὐτούς τεχνική τῆς «δυναμοποιήσεως», ἰσχυρίζονται ὅτι τό διαλυτικό μέσον (νερό)*** σχηματίζει μοριακά δίκτυα «ἐγχαραγμένα» μέ πληροφορία, ἡ ὁποία ἔχει ἐξαχθῆ ἀπό τήν ἰατρική ὕλη καί ὅτι ἡ πληροφορία αὐτή ἐπιμένει ἀκόμη καί σέ ἐκεῖνα τά ὑπερ-αραιωμένα διαλύματα, τά ὁποῖα *συνήθως* δέν περιέχουν πλέον μόρια τῆς ἰατρικῆς ὕλης· ἤ, μέ ἄλλη διατύπωση θεωροῦν ὅτι τό νερό ***διαθέτει (ἐπιλεκτική) μνήμη καί μεταβιβάζει τίς ἰδιότητες τῆς ἀρχικῆς οὐσίας σέ ἄλλα μόρια διαλύτου τῶν ὑψηλότερων δυναμοποιήσεων***! Σύμφωνα μέ τίς θεωρήσεις αὐτές, ἡ μηχανική κίνηση (δόνηση) μεταβάλλει τίς ἐνδογενεῖς ἰδιότητες τοῦ ὕδατος, ἐξάγει πληροφορίες ἀπό τήν ὕλη καί ἐπιπροσθέτως ἀπελευθερώνει ἐνέργεια, ἡ ὁποία συγκρατεῖ τά μόρια τοῦ ὕδατος σέ μία ἀφύσικη συμπεριφορά. ***Οἱ βασικές ἀρχές τῆς Θερμοδυναμικῆς εἶναι ἀντίθετες μέ τούς ἰσχυρισμούς αὐτούς*** καθόσον ἡ ἐνέργεια παραμένει σταθερή μόνον ἐντός ἀπομονωμένων συστημάτων, προϋπόθεση πού δέν ἰσχύει γιά τά «δυναμοποιημένα» «θεραπευτικά» σκευάσματα[4].
4. ***Ὁ Hahnemann γράφει*** στόν πρόλογο τοῦ «ΟΡΓΑΝΟΥ» ὅτι: «Οι αρρώστιες δεν μπορούν να πάψουν να είναι... (πνευματοειδείς) δυναμικές διαταραχές των αισθήσεων και των λειτουργιών της πνευματοειδούς μας ζωής... ***Οι αιτίες των ασθενειών μας δεν μπορούν να είναι υλικές... Μία επιστολή που γράφτηκε στο δωμάτιο αρρώστου από πολύ μακριά, μεταβίβαζε πολύ συχνά στόν αναγνώστη τήν ἴδια μολυσματική ἀρρώστια*** (ἡμέτερη ἡ ὑπογράμμιση μέ παχέα τυπογραφικά στοιχεῖα*)*»[5]. Εἶναι δυνατόν νά θεωρηθῆ ἐπιστημονική αὐτή ἡ ἄποψη τῆς ΟΠ;

Ἀπό τά ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι οἱ ὑποθέσεις πού διατυπώνονται ἀπό τούς ὑποστηρικτές τῆς ΟΠ κρίνονται ὡς ἀντι-επιστημονικές καί ὅτι οἱ θεμελιώδεις νόμοι τῆς Φυσικῆς καί τῆς Χημείας ἀκυρώνουν τήν ὁποιαδήποτε πιθανότητα ὑπάρξεως φυσικῆς ἐνεργείας στά ὁμοιοπαθητικά φάρμακα. **Ἑπομένως, ἡ ΟΠ δέν ἔχει χαρακτηριστικά, ὅπως αὐτά πού προσιδιάζουν σέ ἐπιστήμη!**

Β. *«Οἱ Ἅγιοι Πατέρες τοῦ 19ου καί τοῦ 20οῦ αἰῶνος υἱοθέτησαν ὡς ἐπιστήμη*

τήν σύγχρονη Ὁμοιοπαθητική Ἰατρική καί φρόντισαν γιά τή διάδοση καί ἀποδοχή της» (σελ. 1-2)._

Ὁ ἀνωτέρω ἰσχυρισμός εἶναι ὅλως ἀνακριβής γιά τούς ἀκόλουθους λόγους:

1. ***Οἱ ὁμοιοπαθητικοί ὑποστηρίζουν ὅτι, προκειμένου νά θεραπευθῆ μία νοσηρή κατάσταση (ὅμοιο), εἶναι ἀπαραίτητο νά δοθῆ φάρμακο, τό ὁποῖο προκαλεῖ σέ ὑγιεῖς παρόμοια*** *(*μέ ἐντονότερα, μάλιστα, συμπτώματα, κατά τόν Hahnemann -ἀφορισμοί 29, 148 καί 158 στό ἔργο του "ΟΡΓΑΝΟΝ") ***νοσηρή κατάσταση (ὅμοιο).***

Εἶναι πασιφανές ὅτι ὅταν οἱ Ἅγιοι ἀναφέρονται στή θεραπεία τοῦ ὁμοίου μέ τό ὅμοιον, οὐδόλως ὑπονοοῦν τόν νόμο τῶν ὁμοίων, ὅπως αὐτός κατανοεῖται ἀπό τούς ὁμοιοπαθητικούς· ἐννοοῦν ὅτι ἡ θεραπεία τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου (ἀνθρώπινης φύσεως) ἐπιτεύχθηκε διά τῆς προσλήψεως ὑπό τοῦ Κυρίου τῆς (ἄνευ διαβλητῶν παθῶν) ἀνθρώπινης φύσεως, τήν ὁποίαν καί ἐθέωσεν. ***Ἡ θεραπεία αὐτή ἐπετεύχθη στήν πραγματικότητα διά τοῦ ἄκρως ἀνομοίου, διά τῆς ἀκτίστου Θεότητος[6], ἡ ὁποία ἐθέωσεν τήν προσληφθεῖσα ἀνθρώπινη φύση!***

2. ***Ἀποδοχή τῆς ἀπόψεως ὅτι οἱ Ἅγιοι Πατέρες τοῦ 19ου καί τοῦ 20οῦ αἰῶνος υἱοθέτησαν ὡς ἐπιστήμη τήν σύγχρονη Ὁμοιοπαθητική Ἰατρική, θά ἐσήμαινε ὅτι Αὐτοί ἀπεδέχοντο τόν ἰσχυρισμό τῆς ΟΠ ὅτι τά ψυχικά πάθη ("ὅμοιον") θεραπεύονται μέ τή χορήγηση φαρμάκων, τά ὁποῖα προκαλοῦν παρόμοια ψυχικά πάθη ("ὅμοιον") στούς ὑγιεῖς!*** Ἡ ἄποψη αὐτή δέν εἶναι δυνατόν νά γίνη ἀποδεκτή, διότι αὐτό θά ἐσήμαινε ὅτι τά ἁγιαστικά μέσα καί Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας θεραπεύουν διά τῆς προκλήσεως παρομοίων παθῶν, ***ἄποψη ἡ ὁποία συνιστᾶ βλασφημία***[7]! (βλ. κατωτέρω).
3. Εἶναι ἐπίσης σημαντικό νά ὑπογραμμισθῆ, ὅπως προκύπτει ἀπό τή μελέτη τῶν πηγῶν, ὅτι σέ πολλές περιπτώσεις, ***ὅταν οἱ Ἅγιοι (Ρῶσοι) ὁμιλοῦσαν γιά ΟΠ, ἐννοοῦσαν τή φυτοθεραπεία, ἡ ὁποία οὐδεμία σχέση εἶχε μέ τά «δυναμοποιημένα» ὁμοιοπαθητικά φάρμακα (βλ. κατωτέρω).***
4. Ἀπό τή μελέτη τῶν ὁμοιοπαθητικῶν φαρμάκων, τά ὁποῖα περιέχονται στίς διάφορες Materia Medica (Φαρμακολογίες ὁμοιοπαθητικῶν φαρμάκων), προκύπτει ὁ ἰσχυρισμός ὅτι τά πλεῖστα ὁμοιοπαθητικά φάρμακα, χορηγούμενα σέ ὑγιεῖς, ἐκλύουν διάφορα συμπτώματα, μεταξύ τῶν ὁποίων περιλαμβάνονται καί ἐκεῖνα, τά ὁποῖα παρατηροῦνται, ὅταν διεγείρονται τά πάθη τῶν ἀνθρώπων, ὥστε πολλές πνευματικές νόσοι, οἱ ὁποῖες εἶναι γνωστές στήν Ἐκκλησία, νά συνδέωνται μέ ὁμοιοπαθητικά φάρμακα[8]. ***Τοιουτοτρόπως -γιά νά νά ἀναφέρωμε ἐλάχιστα μόνο παραδείγματα- μέ τό Gallium Acidum θεραπεύουν οἱ ὁμοιοπαθητικοί***

τήν παιδική ζήλεια μέ μή ἐλεγχόμενη συμπεριφορά[9], ἐνῶ χορηγοῦν τό Sulfur ἐπί ἐγωϊστῶν οἱ ὁποῖοι νομίζουν ὅτι γνωρίζουν τά πάντα[10]. Ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος ἀναφέρει ὅτι ἐθεράπευσε ἀσθενῆ, ἡ ὁποία ἔπασχε ἀπό αἴσθημα ἀνωτερότητος μέ τή χορήγηση Platinum, ὁπότε τό «ἐγώ της ξεφούσκωσε»[11]! Ὁ ἴδιος ἀναφέρει ἐπίσης ὅτι ἐθεράπευσε λεσβία μέ τή χορήγηση τοῦ ὁμοιοπαθητικοῦ φαρμάκου Nux Vomica σέ ἀραίωση 10 M[12].

Γ. *«Τά ἐπίμαχα σημεῖα τῶν βιβλίων [τ]ου ἔχουν ἐπαναδιατυπωθεῖ» (σελ. 2).*

Δέν πληροφορεῖ ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος αὐτοῦ ποῖα εἶναι «τά ἐπίμαχα» σημεῖα τῶν βιβλίων του, τά ὁποῖα ἐπανεδιετύπωσε πρός διόρθωση τῶν «ἡμαρτημένων» *(ἀσυμβάτων μέ τήν Ὀρθόδοξη Θεολογία καί Ἀνθρωπολογία).* Διότι ἔχομε τήν ἄποψη ὅτι ***δέν θεραπεύονται οἱ τελείως ἀσύμβατες μέ τήν Ὀρθόδοξη Θεολογία θέσεις τοῦ συγγραφέως μέ διόρθωση «σημείων», ἀλλά μέ ἀπάλειψη πολλῶν, μεγάλων καί οὐσιωδῶν ἑνοτήτων μέ τίς ὁποῖες στήν πραγματικότητα ἀκυρώνονται ὅλες οἱ βασικές θεωρητικές ἀρχές καί οἱ πρακτικές τῆς κλασσικῆς ΟΠ, ὅπως καί ἄλλων συγγενῶν μέ αὐτήν μεθόδων.*** Παραδείγματα τέτοιων, ἀσυμβάτων μέ τήν Ὀρθόδοξη θεολογία, θέσεων εἶναι καί τά ἀκόλουθα:

α. ***Ὅτι ἡ «ζωτική δύναμη»*** (ἔννοια στήν ὁποίαν ἡ ΟΠ ἀποδίδει ἰδιότητες, τίς ὁποῖες ἡ Ὀρθόδοξη Θεολογία ἀποδίδει στήν ψυχή) ***ἀποτελεῖ ἄλλη ἔκφραση τοῦ ἠλεκτροδυναμικοῦ πεδίου τοῦ σώματος καί ὅτι ἡ ὁμοιοπαθητική θεραπεία ἐπιτυγχάνεται μέ τή διέγερση τοῦ δυναμικοῦ ἐπιπέδου τοῦ σώματος ὑπό τοῦ ὁμοιοπαθητικοῦ φαρμάκου[13].***

β. ***Ὅτι ἡ νόσος εἶναι τό ἀποτέλεσμα τοῦ ἀποσυντονισμοῦ τῆς «ζωτικῆς δυνάμεως» τοῦ ὀργανισμοῦ καί ὅτι μέ τά «δυναμοποιημένα» ὁμοιοπαθητικά φάρμακα ἐπιτυγχάνεται θεραπεία ἀκόμη καί τῶν διανοητικῶν καί ψυχικῶν νόσων*** (γιά τίς ὁποῖες, σημειωτέον, οἱ ὁμοιοπαθητικοί ὑποστηρίζουν ὅτι ὅλες σχεδόν δέν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπό σωματικές ἀρρώστιες (ἀφορισμός 215)[14]. Ἀκόμη ἰσχυρίζονται ὅτι ***ἡ ΟΠ «σώζει πραγματικά ψυχές ...και βοηθά τον άνθρωπο να έλθει σε επαφή με τον Θεό»[15].***

γ. ***Ὅτι μία ἀπό τίς μεθόδους ἐπηρεασμοῦ τοῦ δυναμικοῦ πεδίου εἶναι καί ἡ «δι' επιθέσεως των χειρών από ένα υψηλής πνευματικής στάθμης άτομο*** ... που στήν πραγματικότητα εἶναι κανάλι παγκόσμιων ενεργειών»[16].

Εἰδικά σχόλια (στίς ἐπί μέρους ἑνότητες τοῦ γενικοῦ μέρους)

Α. *«Ἱστορική ἀναδρομή»* (σελ.3)

1. Ἡ ἀναφερόμενη ἀρχαιοτάτη πρακτική τῆς θεωρούμενης θεραπείας τῆς μελαγχολίας μέ τόν ἐλλέβορο ἀποτελεῖ παράδειγμα ἁπλῶς φυτοθεραπείας, ἡ ὁποία οὐδεμία σχέση μπορεῖ νά ἔχη μέ τή χορήγηση τῶν «δυναμοποιμένων» ὁμοιοπαθητικῶν φαρμάκων τῆς Ὁμοιοπαθητικῆς.
2. ***Ὁ Ἱπποκράτης*** διετύπωσε τήν ἀρχή τῆς «θεραπείας τοῦ ὁμοίου μέ τό ὅμοιο» γιά ὁρισμένες νόσους, ἀλλά ***οὐδέν ἀναφέρει γιά «δυναμοποίηση», ἡ ὁποία ἀποτελεῖ πρακτική ἄνευ τῆς ὁποίας δέν νοεῖται ὁμοιοπαθητική ἐφαρμογή!***

Περαιτέρω, **ὁ Ἱπποκράτης** στό βιβλία του «Περί Φυσῶν» καί «Περί Ἱερᾶς Νόσου» ***ἀναφέρει καί τήν ἀντίθετη ἀρχή, δηλαδή τή θεραπεία διά τῶν ἐναντίων***[17]. Τό τελευταῖο αὐτό δέν τό γνωρίζουν οἱ ὁμοιοπαθητικοί; Γιατί τηροῦν σιγή γιά τή θέση αὐτή τοῦ Ἱπποκράτους;

3. ***Ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος ἀρνεῖται τό ἐνδεχόμενο νά εἶχε λάβει ὁ Hahnemann τήν ἰδέα τῆς «θεραπείας τοῦ ὁμοίου μέ τό ὅμοιον» ἀπό τόν Παράκελσο*** καί θεωρεῖ αὐτή τήν ἄποψη σκευωρία τῶν ἐναντιουμένων στήν Ὁμοιοπαθητική. Ἀπορεῖ κάποιος γιά τόν κατάλληλο τρόπο σχολιασμοῦ αὐτῆς τῆς θέσεως τοῦ συγγραφέως, ὅταν ***ὁ ἴδιος σέ βιβλίο του -ἀναιρῶν τήν ἰδική του τοποθέτηση-*** γράφει:[18] «...η εκπληκτική ίαση της «δυναμοποιημένης θεραπείας» ανάγεται στόν "φημισμένο θεραπευτή" Παράκελσο», υἱοθετῶν ἑπομένως ***τήν ἐπίδραση τοῦ Παρακέλσου ἐπί τοῦ Hahnemann.***
4. Ἡ θεώρηση ὅτι η «θεραπεία τοῦ ὁμοίου μέ τό ὅμοιον» εἶναι νόμος φυσικός ἀποτελεῖ ἰσχυρισμό τῶν ὁμοιοπαθητικῶν, ἡ ὁποία εἰς οὐδεμία, ἔστω, ἔνδειξη στηρίζεται.
5. Ἐντυπωσιάζει ἡ ἄποψη τοῦ συγγραφέως ὅτι ἡ ἰατρική σκέψη καί ἡ ὁρολογία τοῦ Hahnemann εἶναι ἀπόλυτα σύμφωνη μέ ὅσα ἔχουν διδάξει οἱ Ἅγιοι Πατέρες τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας (σελ. 10). ***Εἶναι δυνατόν ἕνας Λουθηρανός καί μετέπειτα δεϊστής (ὅπως ἀναφέρεται ἀπό τούς βιογράφους του ὁ Hahnemann) -ὁ ὁποῖος θαυμάζει τόν Κομφούκιο καί ἀπορρίπτει τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό[19] ἀποκαλώντας Τον μάλιστα συναισθηματία, ὁραματιστή (arch-enthusiast, arch-visionary) νά ἔχη, ἔστω καί στά ἀφορῶντα σέ μόνη τήν ἀνθρωπολογία, ἀπόλυτα σύμφωνες ἀπόψεις μέ τούς Πατέρες τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας;***
6. Ἐντυπωσιάζει ἡ ὁμολογία τοῦ συγγραφέως (δύο φορές μάλιστα καταχωρισθεῖσα, ἰδέ σελ. 10 και 14) ὅτι «διαστρεβλώσεις γύρω ἀπό τήν φιλοσοφία τῆς Ὁμοιοπαθητικῆς ...διείσδυσαν σέ βιβλία γιά τήν Ὁμοιοπαθητική ὅπως καί σέ δικά [τ]ου βιβλία, διότι δέν ἔγιναν ἀντιληπτές»! ***Γιατί ἀοριστολογεῖ καί δέν κατονομάζει τίς «διαστρεβλώσεις» αὐτές, ὥστε νά γνωρίζουν οἱ ἀναγνῶστες ποιές εἶναι οἱ***

«διαστρεβλώσεις» τίς ὁποῖες ἀπέρριψε καί ποῖες ἀκριβῶς εἶναι οἱ τρέχουσες φιλοσοφικές πεποιθήσεις του περί τῆς ΟΠ; Ἡ διείσδυση τῶν «διαστρεβλώσεων» στά ἰδικά του βιβλία, τά ὁποῖα ὑπογράφει, ποῦ ὀφείλετο;

7. Ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος ἰσχυρίζεται ὅτι «...ἡ ζωτική δύναμις καί ἐνέργεια, εἶναι ἔννοιες στίς ὁποῖες στηρίζεται ἡ Ὁμοιοπαθητική, οἱ ὁποῖες ἀπόλυτα θεμελιώνονται στήν ἁγιογραφική καί ἁγιοπατερική θεολογία», καθώς καί ὅτι ὅσοι τόν κατηγοροῦν «ἁπλῶς παραποιοῦν τήν ἔννοια» ὅσων γράφει. ***Ἡ φιλοσοφία τῆς ΟΠ, ὅταν ἀναφέρεται στήν ἔννοια τῆς ζωτικῆς δυνάμεως, τῆς προσδίδει χαρακτηριστικά, τά ὁποῖα ἡ Ὀρθόδοξη Θεολογία ἀποδίδει στήν ψυχή τοῦ ἀνθρώπου***. Ὁ συγγραφεύς ὅμως τοῦ σχολιαζομένου βιβλίου, ὅπως καί οἱ Hahnemann, Kent καί ἄλλοι ὁμοιοπαθητικοί οὐδαμοῦ ἀναφέρονται στήν ψυχή τοῦ ἀνθρώπου οὔτε, ἔστω, ὑπονοοῦν, αὐτήν, ὅταν ἀναφέρωνται στή *ζωτική δύναμη*. ***Ἀντιθέτως, ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος θεωρεῖ ὅτι ἡ ζωτική δύναμη ἔχει φύση παρόμοια μέ ἐκείνη ἑνός ἠλεκτροδυναμικοῦ πεδίου***, ὅτι τά διάφορα νοσηρά συμπτώματα προέρχονται ἀπό διαταραχές τοῦ πεδίου αὐτοῦ καί ὅτι ἡ θεραπεία ἐπιτυγχάνεται, ὅταν ἡ συχνότητα δόνησης τοῦ *ἠλεκτροδυναμικοῦ πεδίου* συμπέσει μέ τή συχνότητα δόνησης τοῦ χορηγουμένου ὁμοιοπαθητικοῦ φαρμάκου[20]. ***Μέ ἄλλες λέξεις ὑποστηρίζει ἐπιπροσθέτως ὅτι οἱ ψυχικές ἀσθένειες τοῦ ἀνθρώπου εἶναι δυνατόν νά θεραπευθοῦν μέ τήν μεταβολή τῶν φυσικῶν παραμέτρων τοῦ ἠλεκτροδυναμικοῦ πεδίου τῆς ζωτικῆς δύναμης.***

Πῶς εἶναι δυνατόν νά ἰσχυρίζεται ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος ὅτι ἡ ἰατρική σκέψη καί ἡ ὁρολογία τοῦ Hahnemann εἶναι ἀπόλυτα σύμφωνη μέ ὅσα ἔχουν διδάξει οἱ Ἅγιοι Πατέρες τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀφοῦ ἀπό τά προαναφερθέντα εἶναι πασίδηλον ὅτι **αὐτές οἱ ἀπόψεις του οὐδόλως εἶναι συμβατές μέ τήν θεολογία καί μάλιστα τήν Ὀρθόδοξη!**

8. Δέν ἔχει ἄμεση, προσωπική μαρτυρία ὁ γράφων τά σχόλια αὐτά σχετικά μέ τήν θέση γιά τήν ΟΠ τοῦ Ἁγίου Πορφυρίου τοῦ Καυσοκαλυβίτου καί τοῦ Γέροντος Ἐφραίμ τοῦ Κατουνακιώτου. ***Ὅσον ἀφορᾶ, ὅμως, στή*** θέση τοῦ Ὁσίου Παϊσίου **τοῦ Ἁγιορείτου**-μέ τόν ὁποῖον ὁ ὑπογράφων εἶχε πνευματική ἐπικοινωνία ἐπί δέκα ἐννέα σχεδόν ἔτη-, ***ὁ Ὅσιος εἶχε ἀρνητική καί ἀπορριπτική στάση γιά τή χρήση τῆς ΟΠ***.

Ἐπιπροσθέτως, ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθη, λίαν ἀξιόπιστη, μαρτυρία ἀπό τόν πολύ γνωστό Ἱερομόναχο Ἁγιορείτη, π. Εὐθύμιο (τοῦ Ἱεροῦ Κελλίου τῆς Ἀναστάσεως, στήν Καψάλα), πνευματικό τέκνο τοῦ ἰδίου Ὁσίου Πατρός: "Εἶχαν ἐπισκεφθῆ τόν Ὅσιο τούς τελευταίους μῆνες τῆς ζωῆς του, στό Ἱερό Ἡσυχαστήριο «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», στή Σουρωτή Θεσσαλονίκης, ἕνας ἰατρός μέ τόν Πνευματικό του. Ὁ

Πνευματικός συνέστησε τόν ἰατρό στόν Ὅσιο. Ὁ Ὅσιος ἐρώτησε τόν ἰατρό ποία εἰδικότητα ἔχει· ὅταν ἐκεῖνος τοῦ εἶπε ὅτι εἶναι ὁμοιοπαθητικός, ὁ Ὅσιος στενοχωρήθηκε καί τόν ἀπέπεμψε λέγοντας: «φῦγε-φῦγε»"! Ἡ ὡς ἄνω μαρτυρία ἀποκτᾶ ἰδιαίτερη βαρύτητα, δεδομένου ὅτι ὁ ἴδιος ὁ "παθών" ἰατρός ἐπληροφόρησε τόν π. Εὐθύμιο περί τοῦ συμβάντος. ***Πῶς ἰσχυρίζεται ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος τό ἀντίθετο;*** Εἶχε συναντήσει τόν Ὅσιο Παΐσιο καί τοῦ ἔδωσε τέτοια διαβεβαίωση;

Ὅπως εἶναι εὐνόητο, ***ἡ παρεχόμενη ὑπό τοῦ συγγραφέως ἄκρως ἀνακριβής καί ἀτεκμηρίωτη πληροφορία*** σχετικῶς μέ τή θέση τοῦ Ὁσίου Παϊσίου γιά τήν ΟΠ - ***θέτει εἰς ἀμφισβήτηση καί ἄλλες πληροφορίες τοῦ συγγραφέως.*** Ἡ ἀνωτέρω ἀνακριβής πληροφορία δέν εἶναι ἡ μόνη· ἀνακριβεῖς πληροφορίες δίδει ὁ συγγραφέας τοῦ πονήματος καί γιά τίς θέσεις καί πρακτικές Ρώσων Ἁγίων, τούς ὁποίους ἀναφέρει, ὅπως π.χ. γιά τόν Ἅγιο Ἱερομάρτυρα Σεραφείμ.

9. **Τοιουτοτρόπως, οἱ *πληροφορίες πού δίνει ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος γιά τόν Ἅγιο Ἱερομάρτυρα Σεραφείμ Τσιτσάγκωφ, δύνανται νά χαρακτηρισθοῦν ἐπίσης ἀνακριβεῖς,*** σύμφωνα μέ τούς Ρουμάνους συγγραφεῖς βιβλίου περί τῆς ΟΠ, οἱ ὁποῖοι, μελετήσαντες τά σχετικά αὐθεντικά ρωσικά κείμενα, γράφουν τά ἀκόλουθα[21]: α) ὅτι ***δέν μαρτυρεῖται ἀπό τήν μελέτη τῶν πηγῶν ὅτι ὁ ἐν λόγῳ Ἅγιος ἦταν ἰατρός***, ἀλλά αξιωματικός πυροβολικοῦ στό ρωσικό στρατό (μετέπειτα χειροτονηθείς καί μαρτυρήσας) β) ὅτι ***ἀρνεῖται κατηγορηματικῶς ὁ ἴδιος ὅτι ἦταν ὁμοιοπαθητικός*** καί γ) ὅτι ***δέν χορηγοῦσε ὁμοιοπαθητικά δυναμοποιημένα φάρμακα, ἀλλά φυτικά φάρμακα παρασκευαζόμενα μέ δική του μέθοδο.*** Ἐπίσης ***ὁ Ἅγιος Ἰγνάτιος Μπρατσιανίνωφ χρησιμοποιοῦσε φαρμακευτικά σκευάσματα, τά ὁποῖα δέν ἦταν ὁμοιοπαθητικά, ἀλλά φυτοθεραπευτικά, παρασκευασμένα, δηλαδή, μέ κανονικό τρόπο, χωρίς νά ἐμπλέκωνται δυνάμεις, ὅλα «ἀλλοπαθητικά»[21]***.
10. Ἡ ἄποψη τοῦ συγγραφέως τοῦ πονήματος ὅτι «Συνδιασκέψεις ὅπως αὐτή τοῦ Βόλου (τό ἔτος 2013) δέν ἔχουν σχέση μέ τήν Ὀρθοδοξία»[22] προκαλεῖ εὔλογα ἐρωτηματικά· διότι στή Συνδιάσκεψη αὐτή μετεῖχαν ἐκπρόσωποι ὅλων σχεδόν τῶν Ὀρθοδόξων Πατριαρχείων καί Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖοι καί ἀπεφάνθησαν ὅτι καί ἡ ΟΠ εἶναι ἀσύμβατη μέ τήν Ὀρθόδοξη πίστη. Διερωτᾶται εὔλογα κάθε καλόπιστος ἀναγνώστης, ***πῶς τολμᾶ ὁ συγγραφεύς νά διατυπώνη τέτοια κρίση γιά τούς ἀντιπροσώπους τῶν Ὀρθοδόξων Πατριαρχείων, ὅτι δηλαδή δέν ἔχουν σχέση μέ τήν Ὀρθοδοξία***, ἐνῶ, μάλιστα, δεν εἶναι γνώστης τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης!
11. Ὅπως ἀναφέρθηκε καί πρίν, ὁ ὅρος «***ζωτική δύναμη***» κατανοεῖται τελείως διαφορετικά ἀπό τούς Πατέρες τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας ἀπ' ὅ,τι κατανοοῦν αὐτόν οἱ ὁμοιοπαθητικοί· οἱ Πατέρες ἐννοοῦν μέ τόν ὅρο αὐτόν τήν ἰδιότητα

τῆς ψυχῆς μέ τήν ὁποία ζωοποιεῖται τό συνημμένο σῶμα. Ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος ἐξισώνει τή *ζωτική δύναμη* καί τῆς προσδίνει χαρακτηριστικά ἠλεκτρομαγνητικοῦ πεδίου (!), ***ἐνῶ συγχρόνως ἀποδέχεται πλήρως καί ἀνεπιφυλάκτως τίς ἰδιότητες τῆς ζωτικῆς δύναμης ἤ στοιχειώδους ουσίας, ὅπως περιγράφει αὐτές ὁ δεύτερος μεγάλος δάσκαλος τῆς ΟΠ, J T Kent: Ὅτι, δηλαδή, ἡ ζωτική δύναμη «είναι προικισμένη με μορφοποιητικό νου», «διατηρεί την τάξη στό ίδιο το σύμπαν», «εισρέει... και ζωοποιεί τα πάντα»[23]. Ἀσφαλῶς περιττεύει τό σχόλιο ὅτι τά ἀμέσως ἀνωτέρω παραπέμπουν δυνητικῶς σέ Ἀνατολικές φιλοσοφικές δοξασίες, τελείως ξένες καί τελείως ἀσύμβατες μέ τήν Ὀρθόδοξη Χριστιανική πίστη.***

Εἰδικά σχόλια στό «Ἐπίμετρο» τοῦ συγγραφέως

Ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος γράφει ὅτι ἡ ΟΠ κατανοεῖ τόν ἄνθρωπο, τήν ὑγεία καί τήν ἀσθένεια, ὅπως ἡ Ὀρθόδοξη Χριστιανική Θεολογία. Σέ ἐκδοθέντα, ὅμως, ὑπ' αὐτοῦ βιβλία στό παρελθόν γράφει μεταξύ ἄλλων:

1. Ὅτι ἡ *ζωτική δύναμη* (ἤ *ζωτική ἐνέργεια*) -στήν ὁποία ἀποδίδει χαρακτηριστικά τά ὁποῖα ἡ Ὀρθόδοξη Θεολογία ἀποδίδει στήν ψυχή- ἔχει χαρακτηριστικά ἠλεκτροδυναμικοῦ πεδίου μέ ὁρισμένη συχνότητα συντονισμοῦ κ.τ.λ. (*βλ. ἐνότητα Γα στά Γενικά Σχόλια*).
2. Ὅτι ἡ *ζωτική δύναμη* (ἤ *ζωτική ἐνέργεια ἤ συμπαντική ἐνέργεια-κατά τόν συγγραφέα τοῦ πονήματος- ἤ στοιχειώδης οὐσία*) ἔχει κατά τόν JT Kent «*μορφοποιητικό νοῦ...εἶναι τό αἴτιον τῆς ἁρμονίας ὅλων τῶν πραγμάτων... εἰσρέει καί ζωοποιεῖ τά πάντα*» (*βλ. ἐνότητα Α12 στά Εἰδικά σχόλια*).
3. Ἡ θεραπεία ἐπιτυγχάνεται μέ τή διέγερση τοῦ δυναμικοῦ ἐπιπέδου διά τῆς χορηγήσεως τοῦ *δυναμοποιημένου* ὁμοιοπαθητικοῦ φαρμάκου, τοῦ ὁποίου ἡ δονητική συχνότητα εἶναι ἀρκετά ὅμοια μέ ἐκείνη τοῦ διαταραχθέντος δυναμικοῦ ἐπιπέδου. (*βλ. ἐνότητα Γα στά Γενικά Σχόλια*).
4. ***Ὅτι ἡ ζωτική δύναμη (ἤ ζωτική ἐνέργεια) ἤ συμπαντική ἐνέργεια) τροποποιεῖται καί προσδιορίζεται ποιοτικά, καθώς περνάει μέσα ἀπό τά τρία ἐπίπεδα τοῦ ἀνθρώπου καί ὅτι ὁ μόνος τρόπος νά «ἐπιζήσει» (ὁ ἄνθρωπος) μετά τό φυσικό θάνατο εἶναι νά ἐξελιχθῆ πνευματικά καί ψυχικά φθάνοντας στό βαθμό τῆς τελειότητας σ' αὐτά τά ἐπίπεδα ...καί ἔτσι θά παραμείνει μιά ἑνοποιημένη ὀντότητα μέ ὁμοιογενῆ ἐνέργεια[24]). Αὐτή ἡ συμπαντο-ενεργειακή θεώρηση τοῦ ἀνθρώπου μετά θάνατον ἔχει καμμία σχέση μέ τήν Ὀρθόδοξη Πατερική διδασκαλία περί τοῦ τρόπου ὑπάρξεως μετά θάνατον ἤ ἀποτελεῖ φιλοσοφική καί θρησκευτική διδασκαλία Ἀνατολικῶν, ὁμοίως, θρησκειῶν;***
5. *Ἡ ἄποψη τοῦ συγγραφέως ὅτι ὁ Θεός σχεδίασε τό ὅμοιο νά θεραπεύεται μέ τό*

ὅμοιο, ἡ θεώρηση δηλαδή τῆς ΟΠ ὅτι τά διάφορα νοσηρά συμπτώματα θεραπεύονται μέ τή χορήγηση φαρμάκων, ***τά ὁποῖα χορηγούμενα στούς ὑγιεῖς προκαλοῦν παρόμοια νοσηρά συμπτώματα, οὐδαμοῦ στήν Ἁγία Γραφή ἤ στήν Πατερική Γραμματεία ἁπαντᾶ.***

Περαιτέρω, εἶναι ἄκρως ἀνακριβές ὅτι ὁ καθένας μπορεῖ νά κατασκευάσει τά ὁμοιοπαθητικά φάρμακα, καθόσον ἀπαιτεῖται εἰδική καί πολύ χρονοβόρος «τελετουργία» (3 ὧρες τοὐλάχιστον!) γιά τήν παρασκευή τους, ἰδιαίτερα γιά τά μή διαλυόμενα[25]. Περαιτέρω, ἐπίσης χρονοβόρος καί ἐπίπονη εἶναι καί ἡ παρασκευή τῶν ἀηδῶν «νοσωδῶν» ὁμοιοπαθητικῶν φαρμάκων, τά ὁποῖα προέρχονται ἀπό νοσοῦντες ἱστούς.

6. ***Ὅλως ἀστήρικτη καί ἀθεμελίωτη εἶναι ἡ ἄποψη τοῦ συγγραφέως ὅτι ἡ κατ' αὐτόν ὑπάρχουσα «γενική καί εἰδική ὁμοιοπάθεια» μεταξύ τοῦ ἀσθενοῦς καί τοῦ ὁμοιοπαθητικοῦ φαρμάκου ἀποτελοῦν «ἀξιώματα», τά ὁποῖα «θεμελιώνονται θεολογικά μέ κριτήριο τήν Ὀρθόδοξη Χριστιανική Θεολογία».*** Ὁ Ἅγιος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος, ἀπό τόν ὁποῖον δανείσθηκε ὁ συγγραφεύς τόν ὅρον «φυσικάς δυνάμεις ὁμογενεῖς» ἀναφέρεται στίς φυσικές ἰαματικές ἰδιότητες τῶν βοτάνων - ὅπως αὐτές τούς ἐδόθησαν ἀπό τόν Θεόν[26]- ***οἱ ὁποῖες οὐδεμία σχέση ἔχουν μέ τήν πρακτική τῆς ΟΠ θεραπείας.***
7. ***Ἀπαραίτητο εἶναι νά τονισθῆ ὅτι ἡ θεραπεία τοῦ ὁμοίου μέ τό ὅμοιο καί κατά τόν Ἅγιο Συμεών -ὅπως καί μέ ὅλους τούς ὑπολοίπους Ἁγίους, Ἕλληνες καί Ρώσσους- ἀναφέρεται στή μίξη καί ἕνωση, κατά Χάριν, τῆς θεότητος μέ ἕκαστον τῶν εἰς Αὐτόν πιστευόντων*** (βλ. σελ. 13)[27].
8. Εἶναι ἀπορίας ἄξιον ἀπό ποῦ ἀντλεῖ τά ἐπιχειρήματά του ὁ συγγραφεύς προκειμένου νά ὑποστηρίξη ὅτι ὁ «νόμος τῶν ὁμοίων» ἀποτελεῖ νόμο τῆς φύσεως. Ἀκόμη ὅμως καί ἐάν κάποιος ἤθελε δεχθῆ τόν ἀνωτέρω νόμον ὡς νόμο τῆς φύσεως, ***ὁ νόμος αὐτός παραμένει κενός καί ἄνευ περιεχομένου, ἐάν τά ὁμοιοπαθητικά φάρμακα δέν «δυναμοποιηθοῦν», ἔννοια ἡ ὁποία οὐδαμοῦ ἀπαντᾶται σέ κείμενα τοῦ Ἁγίου Συμεών. Ὁ συγγραφεύς μέ μή καταληπτό σκεπτικό συνδυάζει τίς ὁμοιοπαθητικές ἀπόψεις καί ἀνακαλύπτει ἐρείσματα αὐτῶν σέ κείμενα τοῦ Ἁγίου Συμεών καί ἄλλων Ἁγίων!***

Ἀσφαλῶς τό μέγιστο πρόβλημα σχετικά μέ την ὁμοιοπαθητική θεραπεία εἶναι τό ἀναπάντητο ἐρώτημα πού ἀφορᾶ στή φύση καί στό μηχανισμό δράσεως τῆς «δυναμοποιήσεως», ***θέμα γιά τό ὁποῖο ὁ συγγραφεύς τηρεῖ ἀπόλυτη σιγή.*** Π***οῦ στηρίζεται ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος νά ἰσχυρισθῆ ὅτι ἡ «δυναμοποίηση»,*** ἡ ὁποία ἀποτελεῖ θεμελιωδέστατη, κατά τούς ὁμοιοπαθητικούς, προϋπόθεση δράσεως τῶν ὁμοιοπαθητικῶν φαρμάκων ***θεμελιώνεται μέ κριτήριο***

τήν Ὀρθόδοξη Χριστιανική Θεολογία;

Ὁ Hahnemann μᾶς πληροφορεῖ στό «ΟΡΓΑΝΟΝ» ὅτι τήν ὁμοιοπαθητική μέθοδο τοῦ τήν ἀπεκάλυψε ὁ (ἀπρόσωπος) «Δημιουργός»[28] στόν ὁποῖον πίστευε, ἀλλά δέν διευκρινίζει, ἐάν ἡ ἀποκάλυψη ἀφοροῦσε μόνον στό «νόμο τῶν ὁμοίων» ἤ καί στήν, ἀπολύτως ἀπαραίτητη γιά τήν ὁμοιοπαθητική θεραπεία, «δυναμοποίηση». ***Τόν ἴδιο ἀκριβῶς ἰσχυρισμό προέβαλε καί ὁ Edward Bach, ὅτι, δηλαδή, τοῦ ἀπεκάλυψε ὁ Θεός τό παγανιστικό «δι' ἀνθέων θεραπευτικό σύστημα»[29]!***

Μέ ἔμφαση πρέπει νά τονισθῆ ὅτι ὅλες οἱ προσπάθειες τῶν ὁμοιοπαθητικῶν νά δώσουν ἀποδεκτή ἐπιστημονική ἐξήγηση σχετικῶς μέ τόν μηχανισμό δράσεως τῆς «δυναμοποιήσεως» ἔχουν πέσει εἰς τό κενό[30], ὥστε ***οὐδεμία ἐπιστημονική ὑπόθεση εἶναι δυνατόν νά διατυπωθῆ προκειμένου νά ἑρμηνευθῆ ἡ «θεραπευτική» δράση τοῦ «δυναμοποιημένου» ὁμοιοπαθητικοῦ φαρμάκου.*** Ἑπομένως, **ἐάν ὑπάρχουν θεραπευτικά ἀποτελέσματα μέ τή χρήση ὁμοιοπαθητικῶν φαρμάκων, θά πρέπει νά ἀναζητηθῆ σέ ἄλλη, μή ἐπιστημονική περιοχή, ὁ μηχανισμός δράσεως.**

9. ***Πῶς εἶναι δυνατόν νά ἰσχυρίζεται ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος ὅτι «ὁ Hahnemann κατανοοῦσε τήν Ἐπιστήμη τῆς Ὁμοιοπαθητικῆς Ἰατρικῆς μέσα στό πνεῦμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς», ὅταν ὁ Hahnemann δέν ἐπίστευε στήν ὕπαρξη Τριαδικοῦ Θεοῦ, ἐπαινοῦσε τόν Κομφούκιο, δέν ἀπεδέχετο τά θαύματα καί ἀποκαλοῦσε τόν Κύριο ὀνειροπόλο, οὐτοπιστή[31]!*** Περαιτέρω, πῶς ἀβασάνιστα ταυτίζει τό «Αἰώνιο Πνεῦμα» τοῦ Hahnemann μέ τό Ἅγιο Πνεῦμα, ὅταν οἱ Πατέρες τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας ἀποφεύγουν νά σχολιάσουν καί ὑπομνηματίσουν τήν φράση «αἰώνιο Πνεῦμα» στήν πρός Ἑβραίους Ἐπιστολή (9, 14);
10. Σέ επιστολή του πρός τήν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, στις 12-4-1998, ὁ συγγραφεύς ***ὑποστηρίζει ὅτι***: "***Ἡ Ὁμοιοπαθητική*** εἶναι μία καθαρῶς θεραπευτική μέθοδος, ἡ ὁποία ἀνήκει ἀποκλειστικῶς στό χῶρο τῆς ἰατρικῆς καί ***δέν ἔχει καμία ἀπολύτως σχέση μέ τήν θρησκεία καί τήν ἐκκλησία***". **Πῶς συμβιβάζεται ἡ θέση του αὐτή μέ ὅλες τίς μετέπειτα ἀντίθετες θεωρήσεις του**;

Παρόμοια θέση πρός τήν ἀμέσως ἀνωτέρω ὑποστηρίζουν καί οἱ συγγραφεῖς τῆς ἀνυπόγραφης "Επιστολής Διαμαρτυρίας" φερόμενης ὡς ἀποσταλείσης ὑπό τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας Ὁμοιοπαθητικῆς Ἰατρικῆς πρός τήν Ἑταιρεία Πατερικῶν Μελετῶν, τό ἔτος 2014· ***ὑποστηρίζουν, δηλαδή, ὅτι δέν ἔχει θέση ἡ ἐμπλοκή τῆς Ἐκκλησίας σέ ἕνα "καθαρά επιστημονικό ζήτημα***" (ἐννοοῦν ὅτι δέν ἔχει ἁρμοδιότητα ἡ Ἐκκλησία νά κρίνει τήν ὁμοιοπαθητική πρακτική).

Στό παρόν κρινόμενο βιβλίο του, ὅμως, ὁ συγγραφεύς (ὁπως ἐπίσης καί ὁ ἐπιμελητής ἔκδοσης τοῦ ἐπόμενου σχολιαζομένου βιβλίου, "Ομοιοπαθητική ιατρική και Ορθόδοξη παράδοση" ***ὑπερθεματίζει καί θερμῶς ὑποστηρίζει τόν ρόλο τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας γιά τήν ἀξιολόγηση τῆς Ὁμοιοπαθητικῆς***. Πῶς νά ἐξηγήσει ὁ μέσος ἀναγνώστης αὐτές τίς ὀξέως ἀντιφατικές τοποθετήσεις τῶν ὁμοιοπαθητικῶν;

Παρανόηση τῆς φράσεως "τά ὅμοια τοῖς ὁμοίοις ἰῶνται"

Ὁ περί οὗ ὁ λόγος συγγραφεύς γράφει ὅτι ἀποκρύπτονται κείμενα, τά ὁποῖα ἀποκαλύπτουν ὅτι ἡ ΟΠ εἶναι μία θεραπεία τελείως ἀθώα καί εὐεργετική γιά τήν ἀνθρωπότητα καί ὅτι πολλοί Ἅγιοι ἐπαινοῦν τή θεραπεία τοῦ ὁμοίου μέ τό ὅμοιο ὡς ἰατρική ἀρχή, τήν ὁποία μάλιστα ἐφήρμοσε κατά τή θεραπεία (σωτηρία) τοῦ ἀνθρώπου ὁ ἴδιος ὁ Χριστός.

Ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ ἀρχή τῆς ΟΠ (similia similibus curentur -νά θεραπεύωνται τά ὅμοια μέ τά ὅμοια) σημαίνει ὅτι "θεραπεύεται" μία ***νοσηρή*** κατάσταση μέ τη χορήγηση τοῦ ὁμοιοπαθητικοῦ φαρμάκου, ***τό ὁποῖο προκαλεῖ σέ ὑγιεῖς παρόμοια νοσηρή κατάσταση.***

Οἱ Ἅγιοι τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας ἀναφερόμενοι στή θεραπεία «τοῦ ὁμοίου μέ τό ὅμοιο» ἐννοοῦν ὅτι *ἡ σωτηρία τῆς βαρέως νοσούσης* ***ἀνθρωπίνης φύσεως*** *(ὅμοιο)* ἐπετεύχθη ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ Λόγου διά τῆς προσλήψεως ὑπ' Αὐτοῦ ***τῆς*** (*ἄνευ ἁμαρτίας)* ***ἀνθρωπίνης φύσεως*** *(διά τοῦ ὁμοίου), τῆς θεραπείας ὅμως ἐπιτευχθείσης διά τῆς (ἀνομοίου), ἀκτίστου καί ὑπερουσίου Θεότητος, ἡ ὁποία ἐθέωσε τήν προσληφθεῖσαν ἀνθρωπίνην φύσιν!* Δηλαδή, τό θεραπεῦον "ὅμοιον" εἶναι ἡ **θεωθεῖσα** ἀνθρωπίνη φύση· ***ἡ θέωση, ὅμως, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως κατέστη δυνατή διά τῆς ἀνακράσεως αὐτῆς μέ τήν (ἀνόμοιον) ἄκτιστον καί ὑπερούσιον Θεότητα.***

Ἐάν οἱ Ἅγιοι ἀπεφαίνοντο ὅτι ἡ θεραπεία τῆς νοσούσης ἀνθρωπίνης φύσεως ὑπό τοῦ Θεανθρώπου ἦταν πραγματικά τυπική "τῆς ἀρχῆς τῶν ὁμοίων, '**θά ἐπρόκειτο περί τεράστιας βλασφημίας, ὅπερ ἄτοπον**· διότι στήν περίπτωση αὐτή θά ἐφαίνετο ὡς ἰδική των παραδοχή ὅτι τά ἁγιαστικά μέσα (Μυστήρια) τῆς Ἐκκλησίας ("φάρμακα") θεραπεύουν τίς σωματικές νόσους καί τά διάφορα βδελυκτά πάθη (νοσηρά συμπτώματα) διά τῆς προκλήσεως παρόμοιων νοσηρῶν συμπτωμάτων καί ψυχικῶν παθῶν ἐπί ὑγιῶν!

Ἐντύπωση ἐπίσης προκαλεῖ καί ὁ ἰσχυρισμός τοῦ συγγραφέα ὅτι «οἱ ὅροι τούς ὁποίους χρησιμοποιεῖ ὁ Hahnemann δέν εἶναι μόνο ἐξωτερικά ὅμοιοι μέ τούς ὅρους τῆς Ἁγιοπατερικῆς Θεολογίας ἀλλά ἔχουν καί τήν ἴδια ἔννοια»! Χρησιμοποιοῦν οἱ Ἅγιοι Πατέρες ἀντί τοῦ ὅρου ψυχή τόν ὅρο "πνευματοειδής ζωτική δύναμη" (στήν ὁποία μάλιστα ἀποδίδονται φυσικά χαρακτηριστικά

ἠλεκτροδυναμικοῦ πεδίου;). **Θεωροῦν καί ἀποδέχονται οἱ Ἅγιοι Πατέρες ὅτι οἱ νόσοι τῆς ψυχῆς εἶναι δυνατόν νά ἐπηρεασθοῦν καί νά θεραπευθοῦν ἀπό τά ὁμοιοπαθητικά φάρμακα**; ***Ποῦ γράφουν οἱ Ἅγιοι Πατέρες ὅτι «όλες σχεδόν οι ονομαζόμενες διανοητικές και ψυχικές αρρώστιες δεν είναι τίποτε άλλο από σωματικές αρρώστιες»[32]*** καί ὅτι οἱ ψυχικές παθήσεις θεραπεύονται μόνο με ομοιοπαθητικά φάρμακα ...καί κατάλληλη ψυχική συμπεριφορά... σάν ἐπιβοηθητική ψυχική ἐνίσχυση***[33]. Εἶναι δυνατόν νά γίνη ἀποδεκτό ἀπό την Ὀρθόδοξη Χριστιανική Θεολογία ὅτι ἡ ζήλεια[9], ὁ ἐγωϊσμός[10], τό αἴσθημα ἀνωτερότητος[11] καί οἱ ὁμοφυλοφιλικές τάσεις[12] εἶναι δυνατόν νά θεραπευθοῦν μέ ὁμοιοπαθητικά φάρμακα, ὅπως ὑποστηρίζουν οἱ ὁμοιοπαθητικοί;***

Εἶναι ἀνακριβέστατη καί προκαλεῖ σύγχυση ἡ πληροφορία τοῦ συγγραφέως ὅτι ὁ Ἅγιος Σεραφείμ Τσιτσάγκωφ καί ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κροντάνδης θεολογοῦν ὑπέρ τῆς Ὁμοιοπαθητικῆς, ὅπως ἐννοοῦν τόν «νόμο τῶν ὁμοίων» οἱ ὁμοιοπαθητικοί. ***Ἡ*** *τόσον προβληθεῖσα ἀπό τούς ὁμοιοπαθητικούς* ***ὁμιλία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Κρονστάνδης οὐδεμία σχέση ἔχει μέ τίς θεωρητικές ἀρχές καί τόν «νόμο τῶν ὁμοίων» τῆς ΟΠ· ἀντιθέτως, στήν ὁμιλία του ὁ Ἅγιος θεολογεῖ ὅτι ἡ θεραπεία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐπετεύχθη διά τοῦ παντελῶς ἀνομοίου, διά τῆς ἀκτίστου Θεότητος[6], ἡ ὁποία ἐθέωσε τήν προσληφθεῖσαν ἀνθρωπίνην φύσιν! Περαιτέρω, κοινωνοῦντες, οἱ πιστοί τό Πανάγιον, θεωθέν Σῶμα καί Αἷμα τοῦ Κυρίου θεραπεύονται ἀπό τή φθορά καί τόν πνευματικό θάνατο,*** "*τῆς θεότητος μιγνυμένης καί κιρναμένης ἑκάστῳ τῶν εἰς αὐτόν πιστευόντων, καί τούτου μετειληφότων*"[27] ***.***

Ἐπίκριση

Ἀπό τή μελέτη τοῦ πονήματος τοῦ κ. ΓΒ μέ τίτλο «Μαρτυρία γιά τήν Ὁμοιοπαθητική Ἰατρική καί τή σχέση της μέ τήν Ὀρθοδοξία» διαπιστώνονται τά ἀκόλουθα:

1. ***Ὁ συγγραφεύς τοῦ προαναφερομένου πονήματος*** *ἀορίστως ἀναφέρει* καί ἀποδέχεται ὅτι ἔχει υἱοθετήσει στά βιβλία του καί ὅτι ἐπανέλαβε θέσεις «μή ἔγκυρες» (σελ. 7 καί 8), οἱ ὁποῖες δέν τόν ἐκφράζουν· ἐπίσης ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ ὅτι «διείσδυσαν σέ βιβλία [τ]ου γιά τήν Ὁμοιοπαθητική διαστρεβλώσεις γύρω ἀπό τήν φιλοσοφία τῆς Ὁμοιοπαθητικῆς... διότι δέν ἔγιναν ἀντιληπτές» (σελ.10). Ὡστόσο, ***ἀποφεύγει ἐπιμελῶς νά ἀναφέρη συγκεκριμένα, ποῖες ἀκριβῶς εἶναι αὐτές οἱ «μή ἔγκυρες» θέσεις του καί οἱ «διαστρεβλώσεις [του] γύρω ἀπό τήν φιλοσοφία τῆς Ὁμοιοπαθητικῆς», ὥστε νά μπορῆ ὁ ὁποιοσδήποτε ἀναγνώστης νά κρίνη, ἐάν οἱ θέσεις τίς ὁποῖες σήμερα ἀσπάζεται ὁ συγγραφεύς εἶναι σύμφωνες μέ τήν Ὀρθόδοξη Θεολογία.***
2. Ὁ συγγραφεύς τοῦ προαναφερομένου πονήματος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι «Πολλοί

ἀπό αὐτούς οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἁγιοπατερική θεολογική παιδεία καί μελέτησαν τά συγγράμματά [τ]ου, *...ἀδιαφόρησαν γιά τά «ἐμβόλιμα σημεῖα»* (ἐννοεῖ τά μή σύμφωνα μέ τήν Ὀρθόδοξη Θεολογία) τῶν συγγραμμάτων του. Ἀπό τά προαναφερθέντα σχόλια προκύπτει ὅτι ***τά «ἐμβόλιμα σημεῖα» στά βιβλία τοῦ συγγραφέως εἶναι τόσον πολλά, σοβαρά καί ὅλως ἀσύμβατα μέ τήν Ὀρθόδοξη Θεολογία, ὥστε δέν θεραπεύονται οἱ θεολογικές ἀστοχίες τοῦ συγγραφέως μέ τή διόρθωση τῶν «ἐμβόλιμων σημείων», ἀλλά μέ ἀπάλειψη πολλῶν, μεγάλων καί οὐσιωδῶν κεφαλαίων καί ἑνοτήτων μέ τίς ὁποῖες στήν πραγματικότητα ἀκυρώνονται καί καταρρέουν ὅλες οἱ βασικές θεωρητικές ἀρχές καί πρακτικές τῆς κλασσικῆς ΟΠ!*** Περαιτέρω, διερωτᾶται ὁ κάθε ἕνας ***πῶς ἀδιαφόρησαν*** (κατά τόν συγγραφέα τοῦ πονήματος) οἱ προαναφερθέντες «γνῶστες τῆς ἁγιοπατερικῆς θεολογίας» καί ἔκριναν μόνον σκόπιμο νά τόν πληροφορήσουν γιά τή συμφωνία του πού ἀφορᾶ στόν κοινό τόπο τῶν *τριῶν ἐπιπέδων τοῦ ἀνθρώπου καί ὄχι* ***γιά τίς τεράστιες καί ὅλως ἀπαράδεκτες διαφωνίες τῆς ΟΠ μέ τήν Δογματική τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας. Δέν αἰσθάνονται τήν τεράστια εὐθύνη τους ἐνώπιον Θεοῦ καί ἀνθρώπων;***

3. Ἀπό τά ἀναγραφόμενα στά *Γενικά Σχόλια* τοῦ παρόντος (σελ. 1 καί 2) συνάγεται ἀδιαμφισβήτητα ὅτι ***οἱ ὑποθέσεις πού διατυπώνονται ἀπό τούς ὑποστηρικτές τῆς Ὁμοιοπαθητικῆς δέν εἶναι σύμφωνες πρός τούς θεμελιώδεις νόμους τῆς Φυσικῆς καί τῆς Χημείας. Ἑπομένως, ἡ Ὁμοιοπαθητική δέν ἔχει χαρακτηριστικά ἐπιστήμης, ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος, ἀλλά χαρακτηριστικά ἄλλου χώρου μή ἐπιστημονικοῦ!*** Ἡ πλέον βαρύνουσα καί **καταλυτικῆς σημασίας ἀπόδειξη** γιά τόν ἀνωτέρω ἰσχυρισμό εἶναι ὅτι ἡ *δυναμοποίηση* συνιστᾶ ἄκρως ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά τή δράση τῶν ὁμοιοπαθητικῶν φαρμάκων. **Ἡ ἐφαρμογή, ὅμως, τῶν τεχνικῶν τῆς *δυναμοποιήσεως* δέν ἀντέχει σέ στοιχειώδη λογικό καί ἐπιστημονικό ἔλεγχο. Θεωροῦμε ὅτι ἀκριβῶς γιά τόν τελευταῖο αὐτό λόγο καί ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος ἀποφεύγει ἐπιμελῶς νά ὁμιλήση περί αὐτῆς καί πολύ περισσότερο ἀποφεύγει νά ἰσχυρισθῆ ὅτι αὐτή εἶναι σύμφωνη μέ τήν Ὀρθόδοξη Θεολογία!**
4. ***Τό σχολιαζόμενο πόνημα χαρακτηρίζεται ἀπό τόσον πολλές ἀνακρίβειες, ὥστε αἰτιολογημένα εἶναι δυνατόν νά ἀμφισβητηθῆ ὁποιοδήποτε συμπέρασμά του.*** Τοιουτοτρόπως:

α. *Ὁ συγγραφεύς ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ καθένας μπορεῖ νά κατασκευάση τά ὁμοιοπαθητικά φάρμακα (σελ. 34), ἐνῶ ὅπως προαναφέρθηκε ἡ διαδικασία αὐτή εἶναι ἄκρως ἐπίπονη καί χρονοβόρος* καί ἀπαιτεῖ εἰδικές γνώσεις ἰδιαίτερα γιά τά *νοσώδη* ὁμοιοπαθητικά φάρμακα.

β. Ὁ συγγραφεύς γράφει ὅτι ὁ Ἅγιος Ἱερομάρτυς Σεραφείμ ἦταν ἰατρός, ἐνῶ δέν προκύπτει τέτοια πληροφορία ἀπό τίς πηγές. Ἀκόμη γράφει γιά τόν ἴδιο Ἅγιο ὅτι ἦταν ὁμοιοπαθητικός, ***ἐνῶ ὁ Ἅγιος ἠρνεῖτο κατηγορηματικῶς ὅτι ἦταν ὁμοιοπαθητικός***! Περαιτέρω, ὁ συγγραφεύς δίνει τήν πληροφορία ὅτι ὁ Ἅγιος χρησιμοποιοῦσε δυναμοποιημένα ὁμοιοπαθητικά φάρμακα, ***ἐνῶ ἀπό τή μελέτη τῶν πρωτότυπων πηγῶν προκύπτει ὅτι ὅ Ἅγιος ἔδινε φυτικά φάρμακα, οὐδεμία σχέση ἔχοντα μέ τά ὁμοιοπαθητικά!***

γ. Ὁ συγγραφεύς δίνει τήν πληροφορία ὅτι ὁ μακαριστός Ὅσιος Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης ἀπεδέχετο ὑπό προϋποθέσεις τή χρήση τῆς Ὁμοιοπαθητικῆς. ***Αὐτή ἡ πληροφορία εἶναι ἀνακριβής*** (βλ. ἀνωτέρω, σελ. 7-8)**.**

δ. ***Εἶναι τελείως ἀνακριβές τό γραφόμενο ὅτι ἡ χρήση τῶν διαφόρων ὅρων ὑπό τοῦ Hahnemann ταυτίζεται καί ἐννοιολογικῶς μέ ἐκείνη τῶν Ἁγίων Πατέρων τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας.***

5. **Ἀντιθέτως πρός ὅ,τι ἰσχυρίζεται ὁ συγγραφεύς**, ***ἡ θεώρηση τοῦ Hahnemann γιά τήν αἰτιολογία καί τή θεραπεία τῶν ψυχικῶν παθῶν εἶναι τελείως διαφορετική ἀπό ἐκείνη τῶν Ἁγίων Πατέρων***. Ὁ Hahnemann θεωρεῖ ὅτι ἡ αἰτία τῶν ψυχικῶν παθῶν εἶναι ἡ διαταραχή τῆς ζωτικῆς δυνάμεως, ἡ ὁποία μπορεῖ νά θεραπευθῆ μέ τήν χορήγηση τῶν ὁμοιοπαθητικῶν φαρμάκων. Οἱ Ἅγιοι Πατέρες θεωροῦν ὅτι ἡ αἰτία τῶν ψυχικῶν παθῶν εἶναι ἡ πολυποίκιλος ἁμαρτία καί ἀποστασία ἀπό τό νόμο τοῦ Θεοῦ. Ποῦ εἶδε καί πῶς τεκμηριώνει ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος τήν ταύτιση στήν ὡς ἄνω θεώρηση τοῦ Hahnemann μέ ἐκείνη τῶν Ἁγίων Πατέρων;
6. ***Περαιτέρω, στό πόνημά του ὁ συγγραφεύς ἰσχυρίζεται ὅτι τά ψυχικά πάθη (ζήλεια, ἐγωϊσμός κ.τ.λ.) δύνανται νά θεραπευθοῦν μέ χορήγηση ὁμοιοπαθητικῶν φαρμάκων***! Οἱ Ἅγιοι Πατέρες ὁμοφώνως ἀποφαίνονται ὅτι τά πάθη θεραπεύονται μέ τή βαθειά μετάνοια, τήν ποικίλη ἐκκλησιαστική ἄσκηση καί τήν Μυστηριακή ζωή. Ποῦ εἶδε καί ἐν προκειμένῳ τήν ταύτιση τοῦ Hahnemann μέ ἐκείνη τῶν Ἁγίων Πατέρων;
7. Δῆλον ὅτι οἱ προαναφερθέντες ἰσχυρισμοί εἶναι δυνατόν νά ὑποδηλώνουν ἔλλειψη γνώσεως τῆς Ὀρθόδοξης Θεολογίας καί Ἀνθρωπολογίας. Ἀκόμη, πῶς τεκμηριώνεται ὁ χαρακτηρισμός τοῦ Hahnemann, ὑπό τοῦ συγγραφέως ὡς «θεοφοβούμενου», ***ὅταν ὁ Hahnemann συγκρίνει τόν Κύριο μέ τόν Κομφούκιο, θαυμάζει τόν τελευταῖο, ἀπορρίπτει τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, τόν Ὁποῖον, μάλιστα, ἀποκαλεῖ ὀνειροπόλο καί συναισθηματία[31]!***

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩΣ

Ὁμοιοπαθητικοί, οἱ ὁποῖοι δέν ἔχουν σχέση μέ τήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, στήν ἀπέλπιδα προσπάθειά των νά ὑποστηρίξουν τόν "νόμον τῶν ὁμοίων" (τά ὅμοια νά θεραπεύωνται διά τῶν ὁμοίων -similia similibus curentur), ὁ ὁποῖος ὑποτίθεται ὅτι ἑρμηνεύει -ἀορίστως ἔστω- τή δράση τῶν ὁμοιοπαθητικῶν φαρμάκων, καταφεύγουν στήν αὐθεντία τοῦ Ἱπποκράτους, ὁ ὁποῖος ὑπεστήριζε ὅτι "τά ὅμοια εἰσίν ὁμοίοις ἰάματα". Ἡ προσπάθειά των ὅμως παραμένει μετέωρη καί ἀτελέσφορη, διότι **ὁ Ἱπποκράτης οὐδαμοῦ ὁμιλεῖ γιά "δυναμοποίηση"· ἀλλά χωρίς "δυναμοποίηση" δέν νοεῖται,** κατά τούς ὁμοιοπαθητικούς**, ὁμοιοπαθητική θεραπεία·** ἑπομένως**,** ὡς μόνο "ἔρεισμά" των παραμένουν οἱ θεωρήσεις τοῦ Hahnemann περί "ἐκπνευματισμοῦ τῆς ὕλης", περί "πνευματοειδῶν διαταραχῶν" καί ἄλλων μή ἐπιστημονικῶν δοξασιῶν. Περαιτέρω, ***ὁ Ἱπποκράτης γράφει, γιά ἄλλες περιπτώσεις, ὅτι "τά ἐναντία τοῖς ἐναντίοις εἰσίν ἰάματα***"· ὁπότε, ἡ ἀπορία καί ἡ ἀμηχανία τῶν ὁμοιοπαθητικῶν παραμένει, καθισταμένη βασανιστική.

Οἱ ὁμοιοπαθητικοί, οἱ ὁποῖοι δηλώνουν πιστά μέλη τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, βλέποντες τήν ἀμηχανία καί τήν ἀπορία τῶν ὁμοϊδεατῶν τους εἰς τό νά τεκμηριώσουν τήν ἀρχή ἐπί τῆς ὁποίας στηρίζεται ἡ ὁμοιοπαθητική, προσέτρεξαν σέ συγγράμματα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας· βρῆκαν, λοιπόν, ἀρκετές ἀναφορές τῶν Πατέρων στίς ὁποῖες διατυπώνεται γενικῶς ἡ θέση ὅτι ἡ θεραπεία, τήν ὁποία χρησιμοποιεῖ ὁ Θεός, γιά νά σώση τό ἀνθρώπινο γένος ἀπό τήν ἁμαρτία καί τό θάνατο, εἶναι ἐκείνη τοῦ ὁμοίου μέ τό ὅμοιο· τοιουτοτρόπως, ἐνόμισαν ὅτι ἔλυσαν τό πρόβλημά τους. **Ἡ φράση, ὅμως, "τά ὅμοια τοῖς ὁμοίοις εἰσίν ἰάματα"** , ἐπί τῆς ὁποίας οἱ ὁμοιοπαθητικοί οἰκοδομοῦν τό θεωρητικό καί πρακτικό ὑπόβαθρο τῶν δραστηριοτήτων τους, **οὐδεμία σχέση ἔχει μέ τά ἀνάλογα γραφόμενα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας**.

Οἱ Ἅγιοι τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας (Ἕλληνες καί Ρῶσσοι) ἀναφερόμενοι στή θεραπεία «τοῦ ὁμοίου μέ τό ὅμοιο» ἐννοοῦν ὅτι *ἡ σωτηρία τῆς βαρέως νοσούσης* ***ἀνθρωπίνης φύσεως*** *(ὅμοιο)* ἐπετεύχθη ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ Λόγου διά τῆς προσλήψεως ὑπ' Αὐτοῦ ***τῆς*** (*ἄνευ ἁμαρτίας)* ***ἀνθρωπίνης φύσεως*** *(διά τοῦ ὁμοίου), τῆς θεραπείας ὅμως ἐπιτευχθείσης διά τῆς (ἀνομοίου), ἀκτίστου καί ὑπερουσίου Θεότητος, ἡ ὁποία ἐθέωσε τήν προσληφθεῖσαν ἀνθρωπίνην φύσιν!* Δηλαδή, τό θεραπεῦον "ὅμοιον" εἶναι ἡ **θεωθεῖσα** ἀνθρωπίνη φύση· ***ἡ θέωση, ὅμως, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως κατέστη δυνατή διά τῆς ἀνακράσεως αὐτῆς μέ τήν (ἀνόμοιον) ἄκτιστον καί ὑπερούσιον Θεότητα[27].***

Ἐάν οἱ Ἅγιοι ἀπεφαίνοντο ὅτι ἡ θεραπεία τῆς νοσούσης ἀνθρωπίνης φύσεως ὑπό τοῦ Θεανθρώπου ἦταν πραγματικά τυπική "τῆς ἀρχῆς τῶν ὁμοίων", '**θά ἐπρόκειτο περί τεράστιας βλασφημίας, ὅπερ ἄτοπον**· διότι στήν περίπτωση αὐτή θά ἐφαίνετο ὡς ἰδική των παραδοχή ὅτι τά ἁγιαστικά μέσα (Μυστήρια) τῆς Ἐκκλησίας ("φάρμακα") θεραπεύουν τίς σωματικές νόσους καί τά διάφορα βδελυκτά πάθη (νοσηρά συμπτώματα) διά τῆς προκλήσεως παρόμοιων νοσηρῶν συμπτωμάτων καί

ψυχικῶν παθῶν ἐπί ὑγιῶν!

Ὁποία ἀβυσσαλέα διαφορά ἀπόψεων τῆς ΟΠ μέ τήν Ὀρθόδοξη Θεολογία!

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ:

"Ομοιοπαθητική ιατρική και Ορθόδοξη παράδοση", τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας Ὁμοιοπαθητικῆς Ἰατρικῆς (ἐπιμεληθέντος καί συνταχθέντος ὑπό τοῦ κ. Βασιλείου Φωτιάδη).

Ἐρωτήματα, πού ἀφοροῦν στό β΄μέρος τοῦ βιβλίου (σελ. 85-127)

1. Τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ περιεχομένου τοῦ βιβλίου (σελ. 1-82) δέν ἔχει σχέση μέ τόν τίτλο τοῦ βιβλίου. Συμφώνως πρός τόν τίτλο, ὁ σκοπός συγγραφῆς τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ ἐξέταση τῆς σχέσης τῆς Ὁμοιοπαθητικῆς μέ τήν Ὀρθόδοξη Παράδοση· ἀλλά τό θέμα αὐτό ἐξετάζεται μόνον στό δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου (σελ. 85-127).
2. Πολλά ἀπό τά θέματα πού συζητοῦνται στό δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου, τά ὁποῖα ἀφοροῦν στή σχέση τῆς Ὁμοιοπαθητικῆς μέ τήν Ὀρθόδοξη Παράδοση -καί ὁ ἔλεγχος τῆς ἀκριβείας τῶν ὑποστηριζομένων- ἀποτελοῦν ἤδη ἐπανάληψη τοῦ περιεχομένου τοῦ ἀνωτέρω βιβλίου τοῦ κ. Γ. Βυθούλκα -καί τῆς ἀσκηθείσης κριτικῆς σέ αὐτό- ὁπότε παρέλκει ἡ ἐπανάληψή τους.
3. Ἐντυπωσιάζει ἡ διαβεβαίωση τοῦ ἐπιμελητοῦ ἔκδοσης τοῦ βιβλίου ὅτι "...δέν ὑπάρχει καμία αξιόπιστη και επίσημη μαρτυρία ότι επιδεινώθηκε η εν Χριστώ ζωή" τῶν "δύο εκατομμυρίων και πλέον μελών της Εκκλησίας που δέχθηκαν μέχρι σήμερα τις υπηρεσίες της Ομοιοπαθητικής" (σελ. 86). Συνεζήτησε ὁ κ. ἐπιμελητής ἔκδοσης μέ τούς Πνευματικούς ὅλων αὐτῶν τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ ἔδωσαν τήν ἀνωτέρω διαβεβαίωση;
4. Νομίζει ὅτι περιποιεῖ εἰς ἑαυτόν τιμήν ὁ κ. ἐπιμελητής ἔκδοσης τοῦ κρινομένου βιβλίου, χαρακτηρίζοντας τούς ἀσκοῦντας κριτική στήν Ὁμοιοπαθητική -μεταξύ τῶν ὁποίων περιλαμβάνονται καί ἐντεταλμένοι ὑπό τῆς ἐπίσημης Ἐκκλησίας κληρικοί τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπί τῶν Αἱρέσεων- ὡς "**οργανωμένη και παθιασμένη ομάδα ατόμων**" (σελ. 87); *Τοιουτοτρόπως ἐκφραζόμενος, μήπως πρέπει νά ἐξετάσει τόν ἑαυτόν του, ἐάν ἔχει "ἐπιδεινωθῆ ἡ ἐν Χριστῷ ζωή του"; Μήπως πρέπει νά ἐξετάσει ἐπίσης τόν ἑαυτό του, ὅταν ἐξισώνει τούς ἀσκοῦντες κριτική στήν Ὁμοιοπαθητική μέ τούς Φαρισαίους;(σελ. 94).*
5. Ἀναφερόμενος ὁ κ. ἐπιμελητής ἔκδοσης στό ἐρώτημα, ἐάν ὁ Παράκελσος ἦταν ἡ αἰτία νά ἐμπνευσθῆ ὁ Χάνεμαν τή Ὁμοιοπαθητική -ὅπως ὑπεστήριζε ὁ Anthoy Cambell-, χαρακτηρίζει τά ἐπιχειρήματα τοῦ τελευταίου ὡς "γελοία"

(σελ. 92). Δέν γνωρίζει ὁ κ. ἐπιμελητής ἔκδοσης τήν ἐκπεφρασμένη καί δημοσιευμένη ἄποψη τοῦ διδασκάλου του, ὁ ὁποῖος *νίοθετεῖ τήν ἐπίδραση τοῦ Παρακέλσου ἐπί τοῦ Hahnemann γράφοντας*: ;[34].

6. Ἀποφαίνεται ὁ κ. ἐπιμελητής ἔκδοσης ὅτι τή σωστή ἀξιολόγηση τῆς ὁποιασδήποτε ἰατρικῆς τήν κάνει ὁ ἀσθενής (σελ.94)· ἔχει ὁ συνήθης ἀσθενής τίς προϋποθέσεις νά κρίνει καί νά ἀξιολογήσει μία μέθοδο θεραπείας; αὐτή ἡ θέση εἶναι δυνατόν νά σταθῆ ἐπιστημονικῶς;
7. Ἀποφαίνεται ὁ κ. ἐπιμελητής ἔκδοσης ὅτι δέν ἔχει ἡ Ὁμοιοπαθητική χαρακτῆρα σωτηριολογικό (σελ. 97-98). Δέν γνωρίζει ὅτι ὁ διδάσκαλός του γράφει σέ βιβλίο του ὅτι "η ομοιοπαθητική θεραπεία σώζει πραγματικά ψυχές... και βοηθά τον άνθρωπο να έλθει σε επαφή με τον Θεό"[34]; **Αὐτή ἡ διαβεβαίωση δέν ἔχει σωτηριολογικό χαρακτῆρα;**
8. Στήν ἐνότητα αὐτή, ἐπιθυμοῦμε νά ἀπευθύνουμε ἐρώτηση στόν συγγραφέα τοῦ προλόγου του β΄μέρους, ὁμότιμο Καθηγητή τῆς Θεολογικής κ. Γεώργιο Μαρτζέλο: Σέ ποῖο ὀρθόδοξο Συναξαριστή ἀνεῦρε τήν πληροφορία ὅτι οἱ Ἅγιοι Ἀνάργυροι, Κῦρος καί Ἰωάννης, διέκειντο "άκρως θετικά απέναντι στην ομοιοπαθητική ιατρική πρακτική";

Ἐρωτήματα, πού ἀφοροῦν στό α΄μέρος τοῦ βιβλίου

Πολλά ἀπό τά θέματα πού συζητοῦνται στό α΄ μέρος τοῦ βιβλίου -καί ὁ ἔλεγχος τῆς ἀκριβείας τῶν ὑποστηριζομένων- ἀποτελοῦν ἤδη ἐπανάληψη τοῦ περιεχομένου τοῦ ἀνωτέρω βιβλίου τοῦ κ. Γ. Βυθούλκα -καί τῆς ἀσκηθείσης κριτικῆς σέ αὐτό- ὁπότε παρέλκει ἡ ἐπανάληψή τους. Ἐπιπροσθέτως, ὅμως, ἐπιθυμοῦμε νά σχολιάσουμε τά ἀκόλουθα:

1. Νομίζει ὅτι περιποιεῖ εἰς ἑαυτόν τιμήν ὁ κ. ἐπιμελητής ἔκδοσης τοῦ κρινομένου βιβλίου, χαρακτηρίζοντας τούς ἀσκοῦντας κριτική στήν Ὁμοιοπαθητική ὡς "**ημιμαθείς, αδαείς καί διαστροφείς**" (σελ.42, 55); *Τοιουτοτρόπως ἐκφραζόμενος, μήπως πάλι πρέπει νά ἐπανεξετάσει τόν ἑαυτόν του, ἐάν ἔχει "ἐπιδεινωθῆ ἡ ἐν Χριστῷ ζωή του";*
2. Στή σελ. 44 ὁ κ. ἐπιμελητής ἔκδοσης ὑποστηρίζει ὁτι "η κλινική Ομοιοπαθητική όχι μόνο δεν αντιστρατεύεται και δεν αποποιείται τη συμβατική θεραπευτική, αλλά τουναντίον τη συμπληρώνει καί τήν υποστηρίζει με έναν τρόπο σχεδόν ιδανικό". Στόν ἀφορισμό 76, στό ΟΡΓΑΝΟΝ,[35] ὁ ἱδρυτής τῆς Ὁμοιοπαθητικῆς (σελ. 29) Hahnemann, χαρακτηρίζει τήν "αλλοπαθητική" ιατρική (ἐννοεῖ τήν κλασσική ἰατρική) ***"κακοτεχνία", "τερατώδη ἐργασία", καί ὑπεύθυνη γιά "εγκλήματα" καί "άπειρες ανωμαλίες".*** Κατά τόν ἱδρυτή τῆς Ὁμοιοπαθητικῆς, Hahnemann, **εἶναι ἀδιανόητος ὁ συνδυασμός τῆς κλασσικῆς θεραπευτικῆς μέ τήν ομοιοπαθητική θεραπευτική**. Στόν ἀφορισμό 109, στό *ΟΡΓΑΝΟΝ*, ἀναγράφεται ὅτι "**είναι αδύνατον, εκτός από τη γνήσια**

ομοιοπαθητική, να υπάρχει και μια άλλη αληθινή άριστη θεραπεία των δυναμικών ασθενειών", ἐνῶ προσθέτει ὅτι **εἶναι "*άθλια καθώς και φοβερά τα αποτελέσματα*" *...της αλλοπαθητικής μεθόδου***. Ἡ ἴδια πρακτικῶς πληροφορία, γιά τή θέση αυτή τοῦ Hahnemann, δίνεται καί ἀπό τόν διδάσκαλο τῆς ἐν Ἑλλάδι Ὁμοιοπαθητικῆς, κ. Γ. Βυθούλκα[36]. **Τίνος ἐπινόηση εἶναι ὁ θεραπευτικός συνδυασμός τῆς κλασσικῆς θεραπευτικῆς μέ τήν ὁμοιοπαθητική θεραπευτική, ὁ ὁποῖος στήν οὐσία ἀκυρώνει τήν ὁμοιοπαθητική θεωρία καί πράξη; Μήπως ὁ θεραπευτικός συνδυασμός ἐπενοήθη, ὅταν διαπιστώθηκε κατά τήν πορεία τῶν παρελθουσῶν δεκαετιῶν ἡ θεραπευτική ἀστοχία τῆς ὁμοιοπαθητικῆς;**

3. Στή σελ. 19 τοῦ πονήματός του ὁ κ. ἐπιμελητής ἔκδοσης μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἡ "Ελληνική Εταιρεία Ομοιοπαθητικής Ιατρικής είναι η μόνη πού συμμετείχε στήν εκπαίδευση γιά την απόκτηση τίτλου σπουδών (Master) στην Κλασική Ομοιοπαθητική του Πανεπιστημίου τοῦ Αιγαίου". Δέν πληροφορεῖ, ὅμως, τούς ἀναγνῶστες του ὁ κ. ἐπιμελητής ἔκδοσης ὅτι:

α) τό Μεταπτυχιακό αὐτό πρόγραμμα σπουδῶν **θεσμοθέτηκε (ΦΕΚ 1912, τ. Δεύτερο, 29-12-2006), γιά νά διδάσκεται, ἀπό τελείως ἄσχετο μέ τήν Ἰατρική Τμῆμα**, ἀπό τό Τμῆμα Μηχανικῶν Σχεδίασης Προϊόντων (!!!) τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Αἰγαίου β) **θεσμοθετήθηκε** ἀπό τό Ὑπουργεῖο Παιδείας**, χωρίς νά ἐρωτηθῆ ὁποιαδήποτε Ἰατρική Σχολή τῆς Χώρας** γ) θεσμοθετήθηκε, **χωρίς νά ὑπάρχει ἀντίστοιχο Τμῆμα βασικῶν ἐγκύκλιων** σπουδῶν στήν Ὁμοιοπαθητική, ὥστε νά δικαιολογεῖται καί ὕπαρξη μεταπτυχιακῶν σπουδῶν σέ αὐτό δ) θεσμοθετήθηκε **χωρίς τήν ὕπαρξη διδασκόντων μέ διδακτορικό δίπλωμα στό γνωστικό αὐτό ἀντικείμενο**, ὅπως προβλέπει ὁ νόμος γιά τή δημιουργία προγράμματος Μεταπτυχιακῶν Σπουδῶν ε) θεσμοθετήθηκε **μέ τή δυνατότητα πρακτικῆς ἄσκησης τῶν "μεταπτυχιακῶν" αὐτῶν φοιτητῶν ἀκόμη καί σέ ἰδιωτικά ἰατρεῖα** (!) **ὁμοιοπαθητικῶν ἰατρῶν**, ἄνευ ὁποιουδήποτε μεταπτυχιακῆς ἐκπαίδευσης ἤ ἄλλου πανεπιστημιακοῦ τίτλου.

4. **Ὅσον ἀφορᾶ στήν ἀξιολόγηση τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ὁμοιοπαθητικῆς θεραπείας ὑπό διεθνῶν ὀργανισμῶν, παραθέτομε περιληπτικῶς τά ἀκόλουθα**:

α) Τό θεωρούμενο ὡς τό πλέον ἀξιόπιστο στό χῶρο τῆς Ἰατρικῆς ἐπιστήμης περιοδικό **Lancet** καί ἡ παγκοσμίως γνωστή Mayo Clinic συνεπέραναν **ὅτι ἡ δράση τῆς ὁμοιοπαθητικῆς περιορίζεται σέ ἐκείνη τοῦ εἰκονικοῦ φαρμάκου (placebo)**, ἐνῶ λείπουν ἔγκυρες, διπλές τυφλές μελέτες[37].

β) Εἶναι πολύ σημαντικό τό γεγονός ὅτι **τόσον ἡ EMA** (Εὐρωπαϊκός Ὀργανισμός Φαρμάκων) **ὅσον καί ὁ FDA** (Ἀμερικανικός Ὀργανισμός Φαρμάκων) **δέν**

ἐπιτρέπουν τήν ἀναγραφή θεραπευτικῶν ἐνδείξεων στά ὁμοιοπαθητικά σκευάσματα.[38]

γ) Ἄξιον ἐπίσης ἀναφορᾶς εἶναι ὅτι τό ἔτος 2015 τό Ὑπουργεῖο Ὑγείας τῆς Αὐστραλίας ἔκρινε ὅτι ...**Ἡ ὁμοιοπαθητική δέν εἶναι ἀποτελεσματική σέ καμία ἀσθένεια.** Στήν ἴδια μελέτη ἐπισημάνθηκε καί ἡ χαμηλή σέ σχέση μέ τά ἐπιστημονικά κριτήρια, ποιότητα τῶν μελετῶν, οἱ ὁποῖες διενεργοῦνται στό χῶρο τῆς ὁμοιοπαθητικῆς".[39]

δ) Τέλος, Ἰατρικοί ὀργανισμοί ὅπως ἡ Ἐθνική Ὑπηρεσία Ὑγείας (National Health Service) τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου, ἡ Ἀμερικανική Ἰατρική Ἕνωση (American Medical Association), καί ἡ Ὁμοσπονδία τῶν Ἀμερικανικῶν Συλλόγων γιά τήν Πειραματική Βιολογία (FASEB) ἔχουν ἀνακοινώσει τά συμπεράσματά τους, σύμφωνα μέ τά ὁποῖα "**δέν ὑπάρχουν ποιοτικές ἀποδείξεις γιά τήν ἀποτελεσματικότητα τῆς ὁμοιοπαθητικῆς στήν ἀντιμετώπιση ὁποιουδήποτε προβλήματος ὑγείας."[40]**

ΤΕΛΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ἀπό τά προαναφερθέντα φρονοῦμε ὅτι ἀβιάστως προκύπτουν τά ἀκόλουθα:

1. Ἡ θεωρία καί ἡ πράξη τῆς Ὁμοιοπαθητικῆς δέν ἔχουν χαρακτηριστικά ἐπιστημονικῆς μεθόδου.
2. Οἱ θεωρητικές ἀρχές καί ἡ πράξη τῆς Ὁμοιοπαθητικῆς εἶναι ἀσύμβατες μέ τήν Ὀρθόδοξη Ἀνθρωπολογία καί εἶναι δυνατόν νά ἀποβοῦν βλαπτικές τόσον ἐπί σωματικοῦ ὅσον καί ἐπί ψυχικοῦ ἐπιπέδου.

_____

[1] Γ. Βυθούλκα. ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗ. Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΧΙΛΙΕΤΙΑ. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΡΙΣΙΑΝΟΥ Α.Ε., ΑΘΗΝΑ 2002, σελ. 18.

[2] Οάνα Ιφτίμε, Αλέξαντρου Ιφτίμε. ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗ. Γραφικές Τέχνες «ΜΕΛΙΣΣΑ», ΑΣΠΡΟΒΑΛΤΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, 2014, σελ. 67-70.

[3] ΣΑΜΟΥΗΛ ΧΑΝΕΜΑΝΝ. ΟΡΓΑΝΟΝ της θεραπευτικής τέχνης. ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΥΡΙΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ, ΑΘΗΝΑ 2010, σελ. 297-300.

[4] Οάνα Ιφτίμε, Αλέξαντρου Ιφτίμε, σελ. 34-42.

[5] ΣΑΜΟΥΗΛ ΧΑΝΕΜΑΝΝ, σελ. 32-33.

[6] Οάνα Ιφτίμε, Αλέξαντρου Ιφτίμε, σελ. 13.

[7] ἔ.,ἀ.

[8] Οάνα Ιφτίμε, Αλέξαντρου Ιφτίμε, σελ. 149.

[9] George Vithoulkas. Classical Homeopathy for Anxiety & Jealousy. Groma Publishers, Baar, Switzerland, 2004, p 258.

[10] George Vithoulkas, p 200.

[11] George Vithoulkas, p 195.

[12] George Vithoulkas, p 235-236.

[13] Γιώργου Βυθούλκα. Η Επιστήμη της ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗΣ. Εκδόσεις Κέντρου Ομοιπαθητικής Ιατρικής. Αθήνα, 1990, κεφ. 5, 6, 7 (σελ. 84-116).

[14] ΣΑΜΟΥΗΛ ΧΑΝΕΜΑΝΝ, σελ. 256.

[15] Γ. Βυθούλκα. ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗ. Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΧΙΛΙΕΤΙΑ, σελ. 106.

[16] Γιώργου Βυθούλκα. Η Επιστήμη της ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗΣ, σελ. 100.

[17] Αθανάσιος β. Αβραμίδης. Η Ομοιπαθητική από το τίποτε οδηγεί στο πουθενά. Ιατρικό Βήμα, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1997, σελ. 62-63.

[18] Γ. Βυθούλκα. ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗ. Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΧΙΛΙΕΤΙΑ, σελ. 18.

[19] Samuel Pfeifer, M.D. Healing at any price? Milton Keynes, England:Word Limited, 1988, p 68. (βιβλ. ἀναφ. 11 ἐν: David L. Brown. New Age Medicine, διαθέσιμο στή διεύθυνση http://logosresourcepages.org/NewAge/na-med.htm, Thomas Lindsley Bradford. The Life and Letters of Dr Samuel Hahnemann. Hom. World. Vol. XXIV, Ch. 29, p 363, διαθέσιμο στή διεύθυνση C:UsersUserDesktopThe Life and Letters of Dr Samuel Hahnemann By Thomas Lindsley Bradford, M_D_ Presented by Dr Robert Sıror.htm, Richard Haehl, M.D. Samuel Hahnemann. His Life and Work. B. Jain Publishers (P) Ltd, New Delhi-110 055, India, διαθέσιμο στη διεύθυνσηhttp://books.google.gr/books?id=wf2vl2ch9a4C&pg=PP1&lpg=PP1&dq=Richard+Haehl,+m.d+Samuel+Hahnemann+His+Life&source=bl&ots=pCggdW4xQS&sig=VUK_l9VStS0XvcQ0k2BpiFREo6o&hl=el&sa=X&ei=EZ83VPCLIaPnygOBs4CwCg&ved=0CEsQ6AEwBg#v=onepage&q=Richard%20Haehl%2C%20m.d%20Samuel%20Hahnemann%20His%20Life&f=false.

[20] Γιώργου Βυθούλκα. Η Επιστήμη της ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗΣ, σελ. 100-101.

[21] Οάνα Ιφτίμε, Αλέξαντρου Ιφτίμε, σελ. 113-117.

[22] [22] Ὅπου σημειωτέον κατεδικάσθη ἡ ΟΠ ὡς ἔχουσα σχέση μέ ἀποκρυφιστικές μεθόδους καί ἐπομένως εἶναι ἀσύμβατη μέ τήν Ὀρθοδοξία.

[23] Γιώργου Βυθούλκα. Η Επιστήμη της ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗΣ, σελ. 80-81.

[24] Γεωργίου Βυθούλκα. Η ΝΕΑ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΙΑΤΡΙΚΗ. Εκδόσεις ΑΔΑΜ, 1998, σελ. 155.

[25] ΣΑΜΟΥΗΛ ΧΑΝΕΜΑΝΝ, σελ 299-305.

[26] ΑΓΙΟΥ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ. ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ, ΕΚΔΟΣΗ Ι.Μ. ΣΤΑΥΡΟΝΙΚΗΤΑ. ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ, 2011, σελ. 250-251.

[27] ΑΓΙΟΥ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ. ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ, σελ. 252.

[28] ΣΑΜΟΥΗΛ ΧΑΝΕΜΑΝΝ, ὑποσημείωση στόν ἀφορισμό 12, σελ. 104-105.

[29] Οάνα Ιφτίμε, Αλέξαντρου Ιφτίμε, βιβλ. ἀναφ. 52, σελ. 99-101.

[30] Οάνα Ιφτίμε, Αλέξαντρου Ιφτίμε, σελ. 34-49.

[31] , Richard Haehl, M.D. Samuel Hahnemann. His Life and Work. B. Jain Publishers (P) Ltd, New Delhi-110 055, India, διαθέσιμο στη διεύθυνση http://books.google.gr/books?id=wf2vl2ch9a4C&pg=PP1&lpg=PP1&dq=Richard+Haehl,+m.d+Samuel+Hahnemann+His+Life&source=bl&ots=pCggdW4xQS&sig=VUK_l9VStS0XvcQ0k2BpiFREo6o&hl=el&sa=X&ei=EZ83VPCLIaPnygOBs4CwCg&ved=0CEsQ6AEwBg#v=onepage&q=Richard%20Haehl%2C%20m.d%20Samuel%20Hahnemann%20His%20Life&f=false.

[32] ΣΑΜΟΥΗΛ ΧΑΝΕΜΑΝΝ, ἀφορισμός 215, σελ. 256.

[33] ΣΑΜΟΥΗΛ ΧΑΝΕΜΑΝΝ, ἀφορισμός 228, σελ. 262-263.

[34] Γ. Βυθούλκα. ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗ. Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΧΙΛΙΕΤΙΑ, σελ. 18.

[35] ΣΑΜΟΥΗΛ ΧΑΝΕΜΑΝΝ. ΟΡΓΑΝΟΝ της θεραπευτικής τέχνης. ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΥΡΙΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ, ΑΘΗΝΑ 2010, σελ. 170.

[36] Γιώργου Βυθούλκα. Η Επιστήμη της ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗΣ. Εκδόσεις Κέντρου Ομοιπαθητικής Ιατρικής. Αθήνα, 1990, (σελ. 122.

[37] Ιεραπετράκης Γ.Μ., «Φαινόμενο placebo», Εκδόσεις Πασχαλίδη, Αθήνα, σελ. 62-71 (2001). - Shang A., Huwiler-Muntener K., Nartey L., Juni P., Dorig S., Sterne J.A., Pewsner D., Egger M., "Are the clinical effects of homeopathy placebo effects? Comparative study of placebo-controlled trials of homeopathy and allopathy", Lancet, Aug 27-Sep 2: 366 (9487), 726-732 (2005). - Linde K., Clausius N., Ramire G., Meichart D., Eitel F., Hedges L.V., Jonas W.B. « Are the clinical effects of homeopathy placebo effects? A meta-analysis of placebo-controlled trials", Lancet Sep 20: 350 (908), 834-843 (1997). - Altunc U., Pittler M.H., Ernst E., "Homeopathy for childhood and adolescence ailments: systematic review of randomized clinical trials", Mayo Clinic Proceedings 81 (1), 69-75 (2007).

[38] National Center for Complenmentary and Integrative Health: www.nccih.nih.gov/health/homeopathy

[39] Baggoley C., "Review of the Australian Government Rebate on Natural Therapies for Private Health Insurance", Australian Government, Department of Health, Apr. 2015.

[40] https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CE%BC%CE%BF%CE%B9%CE%BF%CF%80%CE%B1%CE%B8%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE (ἀνακτήθηκε 3-7-2017).

(Πηγή: aktines.blogspot.gr*)*